بررسي تأثير مشخصات هندسي و شرايط هيدروليكي بر عملكرد سازه تنظيم دبي دريچه سالوني-پارشال فلوم

رضا بابایی فقیه محله^۱، مهدی اسمعیلی ورکی^{۲®} و بهنام شفیعی ثابت^۳ ۱. دانشجوی کارشناسی ارشد سازههای آبی، گروه مهندسی آب دانشگاه گیلان، گیلان ۲. استادیار گروه مهندسی آب و وابسته پژوهشی پژوهشکده حوضه آبی دریای خزر، دانشگاه گیلان ، گیلان ۳. استادیار گروه مهندسی آب دانشگاه گیلان، گیلان (تاریخ دریافت: ۲۸/ ۹/ ۱۳۹۵– تاریخ بازنگری: ۱۳/ ۱۲/ ۱۳۹۵– تاریخ تصویب: ۲۵/ ۱۰/ ۱۳۹۶)

چکیدہ

تحویل حجمی آب اولین گام برای کنترل و کاهش تلفات در مصارف کشاورزی است. در این تحقیق عملکرد سازه تحویل حجمی دبی دریچه سالونی-پارشال فلوم برای شرایط مختلف هندسی شامل مقدار بازشدگی دریچه سالونی، ابعاد، موقعیت قرارگیری پارشال فلوم نسبت به دریچه سالونی و شرایط هیدرولیکی شامل تغییرات دبی و شرایط جریان پایاب مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که بهطورکلی بازشدگیهای ۳۴، ۴۵ و ۶۸ درصد دریچه تأثیر معنیداری بر عمقهای بالادست دریچه (h₁)، چاهک اول پارشال فلوم (h_a) و مقدار افت نسبی انرژی (ΔE/E₁) ندارد؛ اما بازشدگی ۱۱ و ۲۳ درصد، موجب افزایش h_1 و $\Delta E/E_1$ به ترتیب تا ۲۸/۹ و ۲۹/۷ درصد و کاهش h_a تا ۱۰/۵ درصد در جریان آزاد نسبت به بازشدگی ۱۰۰ درصد میگردد. بررسیهای نتایج حاصل از موقعیتهای قرارگیری پارشال فلوم نشان داد که در موقعیتهای قرارگیری نصف عرض و همعرض فلوم نسبت به دریچه، پارامتر h₁ به ترتیب تا ۲/۸ و ۳/۸ درصد در پارشال فلوم ۶ اینچ و ۴/۷ و ۴/۳ درصد در پارشال فلوم ۹ اینچ نسبت به موقعیت صفر افزایشیافته؛ اما در بازشدگیهای ۲۳، ۳۴، ۴۵ و ۶۸ درصد دریچه و کلیهی بازشدگیهای مورد بررسی در پارشال فلوم ۱ فوت، تفاوت معنیداری در پارامتر h₁ وجود نداشت. بررسی نتایج نشان داد که بین پارامتر h_a در موقعیتهای کارگذاری مورد بررسی پارشال فلومهای مورد مطالعه، تفاوت معنیداری وجود ندارد. مقایسه نتایج نشان داد مقدار ΔE/E1 در موقعیت کارگذاری نصف عرض فلوم در مقایسه با موقعیتهای صفر و همعرض فلوم در پارشال فلوم ۶ اینچ کمترین مقدار را دارا بود؛ اما در پارشال فلومهای ۹ اینچ و ۱ فوت تفاوت معنیداری مشاهده نگردید. تجزیه و تحلیل نتایج حاکی از آن بود که ایجاد جریان پایاب با استغراق ۶۰ و ۷۰ درصد تأثیر معنیداری بر نمودارهای دبی اشل نداشته اما درجه استغراق ۸۰ درصد موجب افزایش پارامترهای h_a و h_a به ترتیب تا ۲/۲ و ۲/۴ درصد می گردد. همچنین جریان پایاب مستغرق موجب افزایش پارامتر ΔE/E₁ تا ۴۲/۳، ۴۲/۴ و ۳۹/۱ درصد به ترتیب در درجه استغراق های ۶۰، ۷۰ و ۸۰ درصد می گردد.

واژههای کلیدی: افت انرژی، پارشال فلوم، تحویل حجمی دبی، دبی-اشل، دریچه سالونی

مقدمه

امروزه با افزایش جمعیت، ظاهر شدن چهره کم آبی و افزایش تقاضا و نیز رقابت برای مصرف آب، توجه کارشناسان به استفاده بهینه از منابع آب جلب شده است. در این میان بخش کشاورزی بهعنوان بزرگترین مصرفکننده آب، اهمیت بیشتری دارد. لذا توجه بیشتر محققان به اصلاح و بهبود بهرهوری آب در این توجه بیشتر محققان به اصلاح و بهبود بهرهوری آب در این بخش ضروری است (Monem and Kiapasha, 2009). طبق بخش ضروری است (Monem and Kiapasha, 2009). طبق بررسیهای صورت گرفته عملکرد شبکههای آبیاری کمتر از مقدار پیشبینی شده در طرحهای اولیه است؛ بنابراین بهبود عملکرد در این بخش یکی از مهم ترین مسائل در بین مهندسین

> esmaeili@guilan.ac.ir * نویسنده مسئول: **www.SID.ir**

آب است (Burt *et al*., 1998).

در مدیریت بهرهبرداری از شبکههای آبیاری، مهمترین عامل اندازه گیری و تنظیم مقدار جریان آب در نقاط مختلف شبکه از طریق احداث تأسیسات و تجهیزات خاص میباشد. یکی از عوامل اساسی و مهم که طی چند سال اخیر در مجموعه نظامهای مدیریت بهرهبرداری از شبکه آبیاری در سطح کشور مطرح گردیده است، ایجاد قابلیت تحویل حجمی آب به مصرف کنندگان میباشد که یکی از پایههای اصلی نظام جدید مدیریت شبکههای آبیاری محسوب می گردد. دستیابی به این اهداف مستلزم استقرار یک سیستم اندازه گیری حجم جریان در نقاط کلیدی، شامل بند انحرافی، ابتدای کانال اصلی، نقاط ورود آب به داخل محدوده مناطق آبیاری، ابتدای کانال های درجه ۲

و درجه ۳ و نقاط خروجی آب از منطقه زیرپوشش شبکه است. (Isaloo et al., 2006).

تنظیم سطح آب در کانالهای آبیاری، با توجه به شرایط بهرهبرداری از کانال، توسط دو سیستم کنترل بالادست و کنترل پاییندست صورت میگیرد. در سیستم کنترل بالادست که بیشتر مناسب سیستمهای تحویل و توزیع گردشی و توافقی میباشند، سازههای تنظیم تراز آب بالادست خود را ثابت نگه میدارند. انواع سرریزها، دریچههای کشویی و قطاعی، دریچههای میدارند. انواع سرریزها، دریچههای کشویی و قطاعی، دریچههای شناختهشدهی سازههای آببند کنترل بالادست میباشند. در شناختهشدهی سازههای آببند کنترل بالادست میباشند. در توزیع برحسب تقاضا میباشند، سازههای تنظیم تراز آب پاییندست خود را به صورت خودکار ثابت نگه میدارند. پاییندست خود را به صورت خودکار ثابت نگه میدارند. سناخته شده ترین انواع تجهیزات هیدرو مکانیکی مورداستفاده در (Avio) و آویو (Avis) و آویو (Avis).

دریچه ی سالونی یک سازه ی تنظیم سطح آب است که توسط Peter Langemann در سال ۱۹۸۰ به منظور مدیریت نوسانهای سطح آب توسعه یافت. این سازه، به سبک دربهای سالن طراحی شده و رقوم سطح آب بالادست خود را با باز یا بسته شدن در امتداد جریان در دبیهای متفاوت، تنظیم می نماید، تاکنون تعدادی از کاربردهای موفقیت آمیز دریچه می نماید، تاکنون تعدادی از کاربردهای موفقیت آمیز دریچه سالونی از جمله استفاده در پروژه ای در نیومکزیکو ایالات متحده گزارش شده است (Oad and Kenzli, 2006). از جمله مزایای این سازه می توان به میان گذر بودن جریان و امکان کنترل بهتر سطح آب، حمل، نصب و جانمایی آسان و سریع، قابلیت خودکارسازی دریچه، امکان عبور اجسام شناور و رسوبات به صورت همزمان و بر خورداری از تجهیزات ساده مکانیکی اشاره کرد (Aqua Systems, 2013).

(2013) Aqua Systems در 2013) ضمن ارائهی معادلات دبی دریچه سالونی در شرایط جریان آزاد و مستغرق، آستانه استغراق این سازه را ۲/۳ معرفی کرد. مطابق با آن چنانچه درجه استغراق دریچه (نسبت عمق آب پاییندست دریچه به عمق آب بالادست دریچه)، کمتر از ۲/۳ باشد، جریان عبوری از دریچه آزاد و در غیر این صورت جریان مستغرق میباشد.

(2013) Naghaei and Monem (2013) با استفاده از نمودارهای ارائهشده توسط آکواسیستم، روابط دبی- اشل دریچههای سالونی با عرضهای ۳ تا ۸ فوت و بازشدگی ۲/۷ تا ۷/۳ فوت را در درجه استغراقهای ۴۰ تا ۹۵ درصد ارائه دادند. زاویه بازشدگی این دریچهها، ثابت و برابر ۷۰ درجه بود.

Vousofvand and Monem (2014) دریچه ی سالونی را به عنوان سازه کنترل و تنظیم آب در کانالهای آبیاری معرفی و روابط دبی در زوایای مختلف بازشدگی دریچههای سالونی هم عرض کانال در شرایط جریان آزاد را ارائه نمودند. Sadeghi and Monem (2015) به بررسی و مقایسه عملکرد دریچه سالونی و کشویی در کانال آبیاری، با استفاده از مدل هیدرودینامیک ICSS پرداختند. نتایج نشان داد که دریچه سالونی در مقایسه با دریچه کشویی، در شرایط تغییرات ملایم جریان چه در حالت افزایشی و چه در حالت کاهشی، عملکرد بهتری در کنترل و تنظیم تراز سطح آب دارد و موجب کاهش تغییرات دبی ورودی به آبگیرها می شود.

اندازه گیری جریان در هر سازه ی آبی، یک وجه مهم طراحی برای مهندسین آب است. در صورت عدم وجود دستگاههای اندازه گیری مناسب، کشاورزان قادر به استفاده ی مناسب از آب نمی باشند. اندازه گیری با روشهای مختلف متناسب با شرایط مورد نظر مانند درجه کانال یا آبراهه و وجود جریان رسوبی، انجام می شود (Parshall, 1928). در حال حاضر انواع مختلفی از دستگاههای اندازه گیری جریان وجود دارد که مهم ترین آنها سرریزها، فلومها، دبی سنجهای پروانهای و یا روشهای مبتنی بر مساحت - سرعت می باشند. از این میان پارشال فلومها به دلیل افت بسیار کم در مقایسه با سرریزها، عدم حساسیت در مقابل سرعت ورودی، کار کردن تحت شرایط استغراق یا آزاد، خود شویی و جلوگیری از رسوب گذاری به علت افزایش سرعت آب در گلوگاه و غیرقابل دخل و تصرف بودن میزان دبی عبوری از آن، دارای کاربرد بیش تری می باشند (Ministry of Energy, 1994; Singh et al., 2014)

Cone (1917) ونتوری فلوم را که دارای مقطع عرضی مستطیلی یا ذوزنقهای که شامل بخش همگرا، واگرا و یک بخش گلویی کوتاه بین آنها بود، توسعه داد. کف این ونتوری فلوم مسطح و همتراز با کف کانال قرار می گرفت. (1928) مطالعاتی برای بهبود ونتوری فلوم انجام داد و به این نتیجه مطالعاتی برای بهبود ونتوری فلوم انجام داد و به این نتیجه رسید که با کاهش نسبتاً اندک هد، عملکرد بهتری در ونتوری فلوم به وجود می آید. همچنین با افزایش سرعت آب در پارشال فلوم نسبت به کانال، پارشال فلوم عملکرد قابل قبولی در جریانهای رسوبی خواهد داشت. مطالعات وی نشان داد که در جریان آزاد، افت سرریزهای استاندارد ۴ برابر پارشال فلوم است.

جریان آزاد و مستغرق، منحنی واسنجی ارائه کردند. در این مطالعه پارشال فلوم در شرایط آزاد و مستغرق موردمطالعه قرار گرفت. Abt and Staker (1990) پارشال فلومی با عرض گلویی

۷/۲۶ سانتیمتر را در یک کانال با شیبهای مختلف تاج مورد آزمایش قراردادند. نتایج نشان داد که اندازه گیری جریان در این شرایط نیازمند یک تعدیل ۰/۷۵ درصدی به ازای هر ۱ درصد شیب جانبی در تاج گلوگاه پارشال فلوم است. Blaisdell شیب جانبی در تاج معادله ارائهشده توسط پارشال، نشان داد که این معادله مقدار دبی را با دقت ۵ درصد پیشبینی میکند.

(2009) Thornton *et al.* آزمایشهایی برای تعیین مناسب بودن پارشال فلوم برای اندازه گیری جریانهای فوق بحرانی انجام دادند. نتایج نشان داد که پارشال فلوم میتواند جریان را با دقت ۵± درصد برای هر دو رژیم جریان فوق بحرانی و زیربحرانی برای یک محدودهی مشخص جریان، اندازه گیری کند. کند. 2013) آزمایشهایی روی پارشال فلوم با عرض گلویی ۱/۵ متر انجام دادند. نتایج آزمایشها منجر به تشخیص سه ناحیه زیربحرانی، انتقالی و فوق بحرانی، بر اساس نسبت سه مگرایی (Cr) شد.

تحقیق و توسعهی سازههای تنظیم سطح آب و اندازه گیری جریان با عملکرد و بهرهوری بالا یکی از نیازهای شبکههای آبیاری است. استفاده از سازههای تنظیم و کنترل سطح آب مانند دریچههای کشویی، قطاعی و سالونی بهتنهایی بهعنوان سازه تنظیم و اندازه گیری به علت حساس بودن به جریان پاییندست و دخیل بودن پارامترهای زیادی در محاسبه دبی جریان، جهت تحویل حجمی دبی نمی تواند از دقت قابل قبولی برخوردار باشد. بنابراین پیشنهاد استفاده توأم دریچه سالونی بهعنوان سازه تنظیم دبی و پارشال فلوم بهعنوان سازهی اندازه گیری (تنها با قرائت یک عمق) به دلیل افت کم جریان در این سازهها و عدم رسوب گذاری و تجمع رسوبات شناور در آنها که موجب تنظیم و اندازه گیری دقیق جریان می شود، می تواند روش مناسبی برای افزایش بهرهوری در شبکههای آبیاری باشد. هدف كلى اين تحقيق بررسى تأثير مشخصات هندسى شامل ابعاد و موقعیت قرار گیری پارشال فلوم نسبت به دریچه سالونی، میزان بازشدگی آن و همچنین شرایط هیدرولیکی شامل تغییرات دبی و درجه استغراق جریان پایاب بر نمودار دبی-اشل و افت انرژی میباشد.

مواد و روشها

الف) تحليل ابعادى

عوامل مؤثر بر دبی عبوری از سازه پارشال فلوم- دریچهی سالونی تابعی از خصوصیات هندسی دریچه، پارشال فلوم، کانال الاهیکت و بایین دست، مشخصههای سینماتیکی و دینامیکی

جریان بوده که آنها را می توان به صورت معادله زیر نوشت: $Q = f(g, \rho, \mu, b, B, w, D, h_1, h_a, h_b) = 0$ (رابطه ۱)

که در آن عمق آب در بالادست دریچه h_1 عرض بازشدگی دریچه b_1 ، عرض کانال B، موقعیت کارگذاری پارشال فلوم نسبت به دریچه D، عمق آب در چاهک اول پارشال فلوم h_a ، عمق آب در چاهک دوم پارشال فلوم h_b ، عرض گلویی پارشال فلوم W، لزجت دینامیکی سیال μ ، شتاب ثقل g و جرم مخصوص سیال ρ ، است. با بهکارگیری تئوری باکینگهام در تحلیل ابعادی، میتوان رابطه (۱) را بهصورت رابطه تابعی زیر نوشت:

$$\begin{split} Q &= f(\frac{V}{\sqrt{gh_1}}, \frac{\rho V h_1}{\mu}, \frac{h_1}{b}, \frac{h_1}{B}, \frac{h_1}{h_a}, \frac{h_1}{h_b}, \frac{h_1}{W}, \frac{h_1}{D}) \quad (\texttt{f} \texttt{r}) \\ (\text{Fr}) & \texttt{(Fr)} \qquad \texttt{(Fr)} \qquad$$

و عدد رینولدز (Re) است. با توجه به اینکه در تحقیق حاضر نیروی لزجت قابل صرفنظر کردن میباشد، میتوان از عدد رینولدز (Re) صرفنظر کرد. درنهایت با ترکیب کمیتهای بیبعد بهدستآمده رابطه (۲)، رابطه دبی برای سازه دریچه سالونی پارشال فلوم بهصورت رابطه (۳) نوشته میشود.

 $Q = f(Fr, \frac{b}{B}, \frac{h_b}{h_a}, \frac{D}{W})$ (۲) (رابطه ۳) در رابطه (۳)، کمیت b/B نسبت بازشدگی دریچه و b/B نسبت استغراق پارشال فلوم است.

ب) تجهیزات آزمایشگاهی و روش انجام آزمایشها

آزمایشهای این پژوهش در آزمایشگاه هیدرولیک و مدلهای فیزیکی هیدرولیکی گروه مهندسی آب دانشگاه گیلان و در فلوم با سیستم بازچرخانی به طول ۸/۱۵ متر، عرض ۸/۸۸ متر و عمق ۱ متر که دارای دیوارههایی از جنس شیشه و کف فلزی است، انجام شد. به منظور تأمین دبی جریان از پمپ سانتریفیوژ که قادر بود دبی سیستم را تا ۷۰ لیتر بر ثانیه تأمین نماید، استفاده گردید. جریان ورودی توسط پمپ وارد مخزن اندازه گیری بالادست شده که در انتهای آن سرریز مثلثی جهت اندازه گیری دبی جریان قرار داشت. سپس جریان با عبور از کانال می گردید. جهت کاهش تلاطم جریان ورودی به کانال و ممانعت از شکل گیری جریانهای عرضی در ورودی کانال، از مفحات مستقیم از جریان استفاده شد. در شکل (۱) نمایی از پلان طرح کلی فلوم آزمایشگاهی و مدل پارشال فلوم و دریچه

در این تحقیق از مدل دریچه سالونی همعرض کانال باقابلیت تنظیم زاویه بازشدگی و پارشال فلومهای استاندارد با عرضهای گلویی ۶ اینچ، ۹ اینچ و ۱ فوت استفاده گردید. برای بررسی عملکرد سازه در شرایط مختلف جریان درمجموع ۱۸۰۰ آزمایش در دامنه دبیهای ۱۶ تا ۶۴ لیتر بر ثانیه در شرایط جریان آزاد و مستغرق با ۳ درجه استغراق ۶۰، ۷۰ و ۸۰ درصد در ۳ موقعیت کارگذاری پارشال فلوم نسبت به دریچه (D) به فاصلههای صفر، نصف عرض کانال (B/2) و همعرض کانال (B) و در ۵ مقدار بازشدگی دریچه سالونی ۱۰، ۲۰، ۳۰، ۴۰ و ۶۰

۷۸ سانتیمتر (به ترتیب با نسبت بازشدگی ۱۱، ۲۳، ۳۴، ۴۵ و ۶۸ درصد) انجام شد. در هر آزمایش، بعد از تنظیم دبی، عمق جریان در بالادست دریچه سالونی ((h_1) ، چاهک اول ((h_a)) و دوم ((h_b)) و نیز خروجی پارشال فلوم با استفاده از عمق سنج دیجیتال با دقت میلیمتر ((h_3) قرائت گردید. در ادامه نتایج حاصله ارائه شده است.

شکل ۱. نمایی از طرح کلی پلان فلوم آزمایشگاهی

شکل ۲. تصاویری از الف) فلوم آزمایشگاهی، ب) دریچه سالونی و ج) پارشال فلوم

نتايج و بحث

الف) بررسی تأثیر بازشدگی دریچه، فاصله کارگذاری و ابعاد پارشال فلوم بر عملکرد هیدرولیکی سازه تنظیم دبی در شرایط جریان آزاد

در نمودار شکل (۳) تغییرات عمق قبل از دریچه سالونی (h₁) و در نمودار شکل (۴) تغییرات عمق در چاهک اول پارشال فلوم سر سال کرای ایمان مختلف پارشال فلوم در موقعیت قرارگیری

D=0در شرایط جریان آزاد نشان داده شده است. مقایسه نتایج حاکی از آن است که در کلیه ابعاد پارشال فلومهای مورد h_a میزان ایزشدگی دریچه، مقادیر hⁱ افزایش و کاهش مییابند. در شکل (۴) نمودار دبی⊣شل پارشال فلوم استاندارد در کنار دادههای آزمایشگاهی آورده شده است. همانطور که ملاحظه می گردد، تطابق کاملی بین منحنی دبی-اشل استاندارد با دادههای بازشدگی کامل دریچه وجود دارد که

بیانگر صحت عملکرد پارشال فلومهای آزمایشگاهی ساخته شده میباشد. مقایسههای صورت گرفته نشان داد مقدار اختلاف h_i و h_i در بازشدگیهای ۳۴، ۴۵ و ۶۸ درصد نسبت به بازشدگی ha درصد اختلاف معنی ندارد؛ اما با کاهش میزان بازشدگی دریچه به مقادیر ۱۱ و ۲۳ درصد، در پارشال فلوم ۶ اینچی پارامتر h_i به ترتیب ۱۱/۲ تا ۲۰ و ۱۸/۸ تا ۶/۹ درصد افزایش و پارامتر h_a به ترتیب ۲/۳ تا ۱۰/۵ و ۲/۳ تا ۵ درصد کاهش می یابد.

۹ بررسی نتایج حاکی از آن است که در پارشال فلوم ۱۱ اینچی با کاهش میزان بازشدگی دریچه به میزان ۱۱ و ۲۳ درصد، پارامتر h_1 به ترتیب ۱۷/۸ تا ۲۸/۹ و ۵ تا ۷/۹ درصد افزایش و پارامتر h_a به ترتیب ۱/۱ تا ۲/۲ و ۲/۲ تا ۷/۱ درصد کاهش مییابد. همچنین نتایج نشان داد که با کاهش مقدار بازشدگی به میزان ۱۱ و ۲۳ درصد در پارشال فلوم ۱ فوت، پارامتر h_1 به ترتیب ۱/۶ تا ۲/۴ و ۶/۰ تا ۶/۶ درصد افزایش و

شکل ۳. تأثیر مقدار بازشدگی دریچه سالونی بر نمودار دبی – اشل آن در موقعیت قرارگیری پارشال فلوم D=0 در شرایط جریان آزاد، الف) پارشال فلوم ۶ اینچ، ب) پارشال فلوم ۹ اینچ، ج) پارشال فلوم ۱ ینچ، ج) پارشال فلوم ۱ فوت

شکل ۴. تأثیر مقدار بازشدگی دریچه سالونی بر نمودار دبی- اشل چاهک اول پارشال فلوم (ha) در موقعیت قرارگیری D=0 نسبت به دریچه در شرایط جریان آزاد، الف) پارشال فلوم ۶ اینچ، ب) پارشال فلوم ۹ اینچ، ج) پارشال فلوم ۹ اینچ، ج) پارشال فلوم ۱ فوت

همچنین در پارشال فلوم ۹ اینچ افت نسبی انرژی (ΔΕ/Ε₁) در بازشدگیهای ۱۱، ۲۳، ۳۴، ۴۵ و ۶۸ درصد دریچه نسبت به بازشدگی کامل آن بهطور متوسط به ترتیب برابر ۱/۲، ۲/۷، ۴/۸، ۶ و ۱۳/۶ درصد افزایش مییابد. بررسی نتایج نشان داد که در پارشال فلوم ۱ فوت، پارامتر ΔΕ/Ε₁ در بازشدگیهای ۱۱، ۳۳، پارشال فلوم ۱ فوت، پارامتر ۲۹/۲ در ۲۷/۳، ۲۶/۶، ۶/۶ و ۴/۷ درصد نسبت به بازشدگی ۱۰۰ درصد در افزایش مییابد.

همانطور که ملاحظه می گردد افت نسبی انرژی در پارشال فلومهای ۶ اینچ، ۹ اینچ و ۱ فوت، با افزایش دبی به ترتیب روند صعودی، خطی و نزولی دارد. در پارشال فلوم ۱ فوت که نسبت در شکل (۵) تغییرات افت نسبی انرژی (ΔΕ/Ε₁) در سازههای مختلف دریچه سالونی- پارشال فلوم در موقعیت قرارگیری D=D پارشال فلوم نسبت دریچه، در شرایط جریان آزاد نشان داده شده است. همانطور که ملاحضه می گردد به طور کلی با کاهش میزان بازشدگی دریچه، به علت افزایش اختلاف هد بالادست و پایین دست سازه، افت نسبی انرژی افزایش مییابد. مقایسه نتایج حاکی از آن است که در پارشال فلوم ۶ مییابد. مقایسه نتایج حاکی از آن است که در پارشال فلوم ۶ اینچ، پارامتر ΔΕ/Ε₁ در بازشدگیهای ۱۱، ۲۳، ۳۴، ۵۹ و ۶۸ درصد دریچه نسبت به بازشدگی کامل آن بهطور متوسط به

به سایر پارشال فلومهای مورد بررسی هندسه بزرگتری دارد اختلاف ارتفاع کف فلوم آزمایشگاهی و کف مقطع ورودی پارشال فلوم که با استفاده از سطح شیبدار با نسبت ۱ به ۴ به هم متصل گردیدهاند ۲۳/۱ سانتیمتر است در حالی که این مقدار در پارشال فلومهای ۶ و ۹ اینچ ۱۱/۴ سانتیمتر است،

اختلاف ارتفاع بیشتر در پارشال فلوم ۱ فوتی موجب ماند بیشتر جریان نسبت به سایر پارشال فلومهای مورد بررسی در حدفاصل دریچه و پارشال فلوم می گردد که مقدار آن با افزایش دبی و سرعت جریان کاهش یافته و تبع آن افت نسبی انرژی کاهش می یابد.

شکل Δ. نمودار تأثیر مقدار بازشدگی دریچه سالونی بر تغییرات افت نسبی (ΔΕ/Ει) سازه پارشال فلوم– دریچه سالونی در موقعیت قرارگیری D=0 پارشال فلوم نسبت به دریچه در شرایط جریان آزاد، الف) پارشال فلوم ۶ اینچ، ب) پارشال فلوم ۹ اینچ، ج) پارشال فلوم ۱ فوت

در نمودارهای شکلهای (۶) تا (۸) تاثیر موقعیت قرارگیری پارشال فلوم نسب به دریچه بر تغییرات پارامتر h₁ برای مقادیر مختلف بازشدگی دریچه در شرایط جریان آزاد نشان داده شده است. ازآنجایی که مقادیر بازشدگی ۴۵، ۶۸ درصد نسبت به بازشدگی کامل دریچه تأثیر معنی داری بر نمودارهای دبی – اشل نداشت لذا، در ادامه تنها نتایج مربوط به بازشدگی های ۱۱، ۲۳ و ۳۴ درصد دریچه ارائه شده است.

بررسی نتایج نشان می دهد که در پارشال فلوم ۶ اینچی، پارامتر h_1 در بازشدگی ۱۱ درصد دریچه در موقعیتهای قرارگیری D=B و D=B، به ترتیب Λ ، تا Λ /۲ و Λ ، تا Λ درصد نسبت به موقعیت D=0، افزایش می یابد اما در بازشدگیهای ۲۲، ۳۴، Λ و Λ درصد تفاوت معنی داری بین پارامتر h در موقعیتهای کارگذاری مختلف پارشال فلوم وجود ندارد. در پارشال فلوم ۹ اینچ، پارامتر h در بازشدگی ۱۱ درصد دریچه در موقعیتهای قرارگیری D=2 و B=G، به ترتیب ۲ دریچه در موقعیتهای قرارگیری D=2 و D=3، به ترتیب ۲

افزایشیافته است. همچنین در بازشدگی ۲۳ درصد دریچه، پارامتر h_1 در موقعیتهای قرارگیری D=Bو D=B، به ترتیب D=0 و n/7 تا n/7 درصد در مقایسه با موقعیت D=0. افزایش یافته است اما در بازشدگیهای ۳۴، ۴۵ و ۶۸ درصد، تفاوت معنیداری بین پارامتر h_1 در موقعیتهای کارگذاری مختلف پارشال فلوم وجود ندارد. مقایسههای صورت گرفته نشان داد که موقعیت کارگذاری پارشال فلوم ۱ فوت تأثیر معنیداری بر پارامتر h در بازشدگیهای مختلف دریچه ندارد.

h_a در نمودارهای شکلهای (۹) تا (۱۱) تغییرات پارامتر h_a در دبیهای مختلف برای موقعیتهای کارگذاری مختلف پارشال فلوم (D) و مقادیر مختلف بازشدگی دریچه برای پارشال فلومهای مورد بررسی در شرایط جریان آزاد نشان داده شده است. مقایسه نتایج حاکی از آن است که تفاوت معنیداری بین پارامتر h_a در موقعیتهای مختلف کارگذاری پارشال فلومهای مورد بررسی در کلیهی بازشدگیها وجود ندارد.

شکل ۶. مقایسه تغییرات دبی–اشل عمق بالادست دریچه سالونی (hı) در موقعیتهای مختلف قرارگیری پارشال فلوم ۶ اینچ در شرایط جریان آزاد: b/B=0.21 (.ب) b/B=0.23 (.ب) b/B=0.24 ج)

22

22

۷۲۴ تحقیقات آب و خاک ایران، دوره ۴۹، شماره ۴، مهر و آبان ۱۳۹۷

شکل ۱۱. مقایسه تغییرات دبی–اشل عمق چاهک اول پارشال فلوم (ha) در موقعیتهای مختلف قرارگیری پارشال فلوم ۱ فوت در شرایط جریان آزاد: الف) b/B=0.24، ب) b/B=0.21 (b/B=0.24، ج)

در جدول (۱) مقادیر متوسط افت نسبی انرژی در بازشدگیهای مختلف دریچه، ابعاد و موقعیت قرارگیری مختلف پارشال فلوم در شرایط جریان آزاد نشان داده شده است. همانطور که مشاهده میشود در پارشال فلوم ۶ اینچ، افت انرژی در موقعیت کارگذاری 2/B=C در کلیه بازشدگیها در مقایسه با سایر موقعیتها با متوسط مقدار ۳۲/۳ درصد، دارای کمترین مقدار است اما در پارشال فلومهای ۹ اینچ و ۱ فوت تفاوت معنیداری در مقادیر افت انرژی در موقعیتهای کارگذاری مختلف مشاهده نمیگردد. از آنجایی که عرض ورودی در پارشال فلومهای ۶ و ۹ اینچ کوچکتر از عرض فلوم آزمایشگاهی میباشد، جهت اتصال پارشال فلوم به دیوارههای فلوم آزمایشگاهی از تبدیل با زاویه ۴۵ درجه استفاده شد که بزرگتر از سایر هندسهها بود. در پارشال فلوم ۱ فوت به علت عرض ورودی کوچکتر،

نشد. مشاهدات آزمایشگاهی نشان داد که در پارشال فلوم ۶ اینچی نصب شده در موقعیت D=0، یک ناحیه با جریان ماندآبی در حد واسط بین دریچه و تبدیل شکل میگیرد. با افزایش فاصله قرارگیری پارشال فلوم از دریچه به D=B/2 وسعت این ناحیه محدودتر میگردد لذا مقدار افتنسبی انرژی به تدریج کاهش مییابد. مشاهدات آزمایشگاهی حاکی از آن است که بیشتر شدن فاصله دریچه از پارشال فلوم به B=G، به دلیل افزایش فاصله طولی دریچه از سازه، بتدریج اثر کاهش افت نسبی انرژی ناشی از محدود شدن ناحیه با جریان ماندآبی با اثر افت موضعی ناشی از فاصله بین دو سازه، تا حدودی خنثی شده پارشال فلومهای ۹ اینچ و ۱ فوت به علت هندسهی بزرگتر و تبدیلهای کوچکتر، موقعیت قرارگیری تأثیر محسوسی بر افت نسبی انرژی نداشته است.

شکل ۱۲. تصاویر نمای از بالا جریان عبوری در بالادست پارشال فلوم ۶ اینچ، الف) D=B و ب) D=B/2 شکل ۱۲.

	۱ فوت			۹ اينچ			۶ اينچ			ابعاد پارشال فلوم
D=B	D=B/Y	D=•	D=B	D=B/Y	D=•	D=B	D=B/Y	D=•	موقعیت پارشال فلوم	
۵۳/۸	۵۴/۳	54/4	40/8	۴۵/۵	41/4	۳۵/۳	٣۴/٨	۳۶	$b/B= { {{\scriptstyle \bullet}}}/{{\rm F}}{\rm A}$	
۵۵/۷	54/4	54/1	40/8	44/4	41/4	۳۵/۸	٣۴/٧	۳٧/٨	$b/B = \cdot/fa$	$(\Delta E/E_1)^*$ \ • •
58/2	۵۵/۴	۶٨/٩	41/4	40/8	46/1	366/14	347/1	۳۵/۱	b/B= •/٣۴	
۷۰/٣	۵٩/١	۴۵/۸	40/4	۴۵/۱	۴۵/۸	۳۴/۹	۲٩/١	366/14	$b/B = \cdot/ \Upsilon \Upsilon$	
۷۰/۲	۶۰/۵	۷۱/۹	۵۱/۸	۵ • /۵	$\Delta T / V$	۳۸/۵	۳۱	4.18	b/B= •/١١	

جدول ۱. مقادیر افت نسبی انرژی (ΔE/E1) در بازشدگیهای مختلف دریچه و موقعیتهای کارگذاری مختلف پارشال فلومهای ۶ انتج، ۹ انتج و ۱ فوت در شرا طح ج بان آزاد

ب) بررسی تأثیر جریان پایاب مستغرق بر منحنی دبی- اشل و افت انرژی سازه تنظیم-اندازهگیری دبی

در این تحقیق تأثیر جریان پایاب مستغرق در ۳ درجه استغراق ۶۰، ۷۰ و ۸۰ درصد بر عملکرد سازه تنظیم-اندازه گیری دبی مورد مطالعه قرار گرفت. مقایسه نتایج حاکی از آن است که درجه استغراقهای ۶۰ و ۷۰ درصد تأثیر معنیداری بر نمودارهای دبی-اشل نداشت. لذا در ادامه مقایسه نتایج به دست آمده از درجه استغراق ۸۰ درصد بر نمودار دبی- اشل آورده شده است. در جدول (۲) تأثیر جریان پایاب مستغرق بر

پارامترهای h_a h_1 و $\Delta E/E_1$ آورده شده است. همانطور که مشاهده می گردد ایجاد جریان پایاب مستغرق ۸۰ درصد موجب افزایش پارامتر h_1 به مقدار ۲/۲ تا ۱/۹ درصد در پارشال فلوم ۶ اینچ و ۲/۲ تا ۲/۲ درصد در پارشال فلوم ۹ اینچ نسبت به جریان آزاد می گردد؛ اما تأثیر معنی داری بر مقدار h در پارشال فلوم ۱ فوت ندارد. همچنین پایاب مستغرق ۸۰ درصد، موجب افزایش پارامتر h_1 به مقدار ۱/۵ تا ۵/۴ درصد در پارشال فلوم انزایش پارامتر h_1 به مقدار ۱/۵ تا ۱/۵ درصد در پارشال فلوم اینچ، ۱/۱ تا ۲/۱ درصد در پارشال فلوم ۹ اینچ و نیز تا ۱/۸ درصد در پارشال فلوم ۱ فوت نسبت به جریان آزاد می گردد.

مستغرق نسبت به شرایط آزاد در ابعاد و فواصل مختلف پارشال فلوم	جدول ۲. درصد تغییرات مقادیر h _a .h ₁ و ΔE/E1 در شرایط جریان
--	---

		۱ فوت			۹ اينچ			۶ اینچ		ابعاد پارشال فلوم
D=B	D=B/r	D=∙	D=B	D=B/۲	D=∙	D=B	D=B/۲	D≡∙		موقعيت پارشال فلوم
										درصد تغییرات ${f h}_1$ در
•	•	۰/۱۶	۰/۸۶	•/٢	1/1	۱/۵	١/٧	١/٩	دبی حداکثر	شرایط جریان با
•	•	•	•/۴۲	•/۴۲	۲/۲	۰/۷۳	٠/٣٧	١/١	دبی حداقل	استغراق ۸۰ درصد
										نسبت به شرایط آزاد
										درصد تغییرات h _a در
۱/۴	٠/٩	١/٨	۲/۳	۱/۹	۲/۳	۲/۶	۴/۸	۵/۴	دبی حداکثر	شرایط جریان با
•	١/٢	1/7	1/1	۲/۲	٣/١	٣/١	۱/۵	۲/۹	دبی حداقل	استغراق ۸۰ درصد
										نسبت به شرایط آزاد
										$\Delta \mathrm{E}/\mathrm{E}_1$ درصد تغییرات
11/Y	١٠/٩	٩/٩	۴/۱	٨/٩	Λ/Δ	۲۷/۳	۲٩/٩	۲۶/۱	دبی حداکثر	در شرایط جریان با
۲۸/۴	۲۶/۳	٣٠/٣	۲۵/۸	٩/٩	Δ/Λ	۳۴	۴۷/۳	۲۷/۶	دبی حداقل	استغراق ۶۰ درصد
										نسبت به شرایط آزاد
										$\Delta \mathrm{E}/\mathrm{E}_1$ درصد تغییرات
۱ • / ۹	۱ • /Y	۴/۲	١/٧	٣/٧	۲۸/۶	۲۵/۳	۲۶/۹	۲۲/۸	دبی حداکثر	در شرایط جریان با
۲۶/۸	26/4	41	۲٩/٧	۴/۴	۲۴/۵	۲۹	44/4	۲۱/۵	دبی حداقل	استغراق ۷۰ درصد
										نسبت به شرایط آزاد
										$\Delta \mathrm{E}/\mathrm{E}_1$ درصد تغییرات
A/Y	٩/٧	۲/۱	٣/١	• /٢	٠ /٢	22/2	۲ • /۶	۱۹/۸	دبی حداکثر	در شرایط جریان با
۲۳	۲۳/۶	$\nabla V/\Delta$	۲۴/۹	٠/٧٣	r/Δ	۲۳	۳٩/١	ΔV	دبی حداقل	استغراق ۸۰ درصد
										نسبت به شرایط آزاد

مقایسه نتایج حاکی از آن است که ایجاد جریان پایاب مستغرق موجب افزایش پارامتر ΔΕ/E1 نسبت به جریان پایاب آزاد می گردد. مقدار آن در دامنه دبیهای موردبررسی در پارشال فلوم ۶ اینچ ۲۶/۱ تا ۲۶/۲ تا ۲۵/۸ و ۹/۹ تا ۳۰/۳ درصد به ترتیب در استغراقهای ۶۰، ۷۰ و ۸۰ درصد می باشد.

بررسی نتایج نشان داد که ایجاد جریان پایاب با استغراق بررسی نتایج نشان داد که ایجاد جریان پایاب با استغراق ۲۹/۷ تا ۲۹/۷ و ۲/۰ تا ۲۴/۹ درصد به ترتیب در استغراقهای ۲۹، ۷۰ و ۸۰ درصد و همچنین ایجاد جریان پایاب با استغراق ۸۰ درصد موجب افزایش پارامتر $\Delta E/E_1$ به مقدار ۹/۹ تا ۳/۳، ۱۰/۷ تا ۴۱ و ۲/۱ تا ۲۷/۵ درصد به ترتیب در استغراقهای ۶۰ ۷۰ و ۸۰ درصد نسبت به جریان آزاد میگردد.

نتیجهگیری کلی

در این تحقیق تأثیر مشخصات هندسی شامل مقدار بازشدگی دریچه سالونی، ابعاد و موقعیت قرارگیری پارشال فلوم نسبت به دریچه سالونی و شرایط هیدرولیکی شامل تغییرات دبی و شرایط جریان پایاب بر عملکرد سازه تنظیم و اندازه گیری دبی بهصورت آزمایشگاهی بررسی شد. نتایج نشان داد که در بازشدگیهای ۳۴، ۴۵ و ۶۸ درصد دریچه سالونی، مقادیر ان المترهای h_a و h_a اختلاف معنی داری نسبت به بازشدگی h_a درصد دریچه نداشت اما بازشدگی ۱۱ و ۲۲ درصد، موجب افزایش پارامتر h₁ به میزان متوسط ۱۵/۶ درصد نسبت به بازشدگی کامل دریچه در پارشال فلومهای ۶ اینچ، ۹ اینچ و ۱ فوت گردید. همچنین در شرایط متناظر پارامتر h_a بهطور متوسط ۶/۳ درصد کاهش یافت. نتایج حاکی از آن بود که بازشدگیهای ۱۱، ۲۳، ۳۴، ۴۵ و ۶۸ درصد دریچه نسبت به بازشدگی کامل آن موجب افزایش پارامتر ΔE/E1 به میزان متوسط ۱۰/۵ درصد در پارشال فلومهای مورد بررسی می گردد. نتایج نشان داد که تغییر موقعیت قرارگیری پارشال

فلومهای ۶ و ۹ اینچ به مقدار نصف عرض و هم عرض فلوم آزمایشگاهی نسبت به دریچه به طور متوسط موجب افزایش

- Blaisdell, F. W. (1994). Results of parshall flume tests. Journal of Irrigation and Drainage Engneering, ASCE, 120(2), 278-291.
- Burt, C. M., Mills, R. S., Khalsa, R. D. and Ruiz, V. (1998). Improved propoetional - integral (PI) logic for canal automation. *Journal of Irrigation* and Drainage Engneering, ASCE, 124(1), 53-57.
- Cone, V.M. (1917). The Venturi flume. Journal of agricultural research, 9(4), 115-129. www.SID.ir

7/7 بارمتر h_1 به مقدار 7/9 درصد در بازشدگی ۱۱ درصد و 1/7درصد در بازشدگی ۲۳ درصد دریچه نسبت به موقعیت صفر پارشال فلوم می گردد. در سایر بازشدگیهای مورد بررسی دریچه در پارشال فلومهای ۶ و ۹ اینچ و کلیه بازشدگیها در پارشال فلوم ۱ فوت، تغییر موقعیت قرارگیری پارشال فلوم تغییر محسوسی در مقدار پارامتر h_1 ایجاد ننمود. مشاهدات آزمایشگاهی حاکی از آن بود که تغییر موقعیت پارشال فلومهای مورد بررسی نسبت به دریچه تغییر معنیداری بر مقدار پارامتر h_a ایجاد نمی کند. مقایسه نتایج نشان داد که در پارشال فلوم ۶ اینچی، افت انرژی در موقعیت کارگذاری D=B/2 در مقایسه با سایر موقعیتهای مورد بررسی با متوسط مقدار 7/7 درصد، نقاوت معنیداری در مقادیر افت انرژی در موقعیتهای کارگذاری مختلف مشاهده نگردید.

نتایج نشان داد که ایجاد جریان پایاب مستغرق با درجه استغراقهای ۶۰ و ۷۰ درصد، تأثیر معنی داری بر نمودارهای دبی- اشل نداشته، اما جریان با استغراق ۸۰ درصد موجب افزایش یارامتر h₁ به مقدار متوسط ۲ درصد در پارشال فلومهای ۶ و ۹ اینچ گردید. همچنین در پارشال فلوم ۱ فوت تغییر محسوسی مشاهده نگردید. همچنین جریان با استغراق ۸۰ درصد موجب افزایش پارامتر h_a به مقدار متوسط ۳/۴ درصد در یارشال فلومهای ۶ اینچ، ۹ اینچ و ۱ فوت گردید. بررسی نتایج نشان داد که ایجاد جریان پایاب مستغرق موجب افزایش پارامتر ،مقدار متوسط Ψ/F درصد در استغراق ۶۰ درصد، $\Delta E/E_1$ ۳۸/۷ درصد در استغراق ۷۰ درصد و ۳۰/۵ درصد در استغراق ۸۰ درصد در سازههای مورد بررسی گردید. به طور کلی سازه تنظیم و اندازه گیری دبی با پارشال فلوم ۶ اینچی، در موقعیت نصف عرض کانال کمترین مقدار افت نسبی انرژی را موجب می شود، اما در سازه تنظیم با پارشال فلوم ۹ اینچ و ۱ فوت عملكرد سيستم در موقعيتهاي مختلف تفاوت قابل ملاحظهاي نداشت و مى توان با توجه به شرايط موقعيت نصب، پارشال فلوم , ا انتخاب نمود.

REFERENCES

- Abt, S. R. and K. J. Staker. (1990). Rating correction for lateral settlement of parshall flumes. *Journal of Irrigation and Drainage Engneering*, ASCE, 116(6), 797-803.
- Aqua Systems 2000 Inc. (2013). Leaders in Water Management and Control, Aqua Systems 2000 Inc. (sited in: http://www. as2i.net/products/control-gates/hydra-lopac-gate/, 10/9/2013).

- Cox, A. L., Thornton, Ch. I. and Abt, S. R. (2013). Supercritical flow measurement using a large Parshall flume. *Journal of Irrigation and Drainage Engneering*, ASCE, 139(8), 655-662.
- Isaloo, N. Hoseinzadehdalir, A. Farsadizadeh, D. and Sadraddini, S. A. A. (2006). Htdraulic performance evaluation of water flow measurement, case study: Slide gate of M2R/B1L canal of irrigation and drainage networks in Moghan. Technical workshop on management, operation and maintenance of irrigation and drainage networks. (In Farsi)
- Ministry of Energy. (1994). Technical standards of irrigation and drainage networks: Measurement flow. Publication No.106. (In Farsi)
- Naghaei, R. and Monem, M. J. (2013). Introduce of Lopac gate to regulate the water level in irrigation canals and provide hydraulic equations. *4th National Conference on Irrigation and Drainage Networks Management*, 25-27 Feb 2014., Shahid chamran University of Ahwaz-IRAN. (In Farsi)
- Monem, M. J., and Kiapasha, M. S. (2009). Development of Mathematical Model of Fuzzy Control System in Irrigation Canal. *Iranian Journal of Hydraulic*, 3(4), 13-26.
- Oad, R., and Kinzli, K. (2006). SCADA employed in Middle Rio Grande Valley to help deliver water efficiently. Newsletter of the water center at colorado state university.

- Parshall, R. L. (1928). The improved venturi flume. *Transactions of American society of civil engineers*, ASCE, 89(1), 841-851.
- Sadeghi, S. and Monem, M. J. (2015). The comparison between lopac gate and Slide gate in irrigation canal under ASCE test cases. *First National Congress on Irans Irrigation & Drainage*. May.13-14. Ferdowsi University of Mashhad. Iran. (in Farsi).
- Shamsai, A. (2003). Water transfer systems. Amirkabir University of Technology. (In Farsi)
- Singh, J., Mittal S. K. and Tiwari H. L. (2014). Discharge relation for small Parshall flum in free flow condition. *International journal of research in engineering and technology*, 3(4), 317-321.
- Skogerboe, G. V., Hyatt, M. L., England J. D. and Johnson, J. R. (1966). Measuring water with Parshall flumes. Reports Utah water research laboratory. Paper 83.
- Thornton, Ch. I., Smith, B. A., Abt, S. R. and Robeson, M. D. (2009). Supercritical flow measurement using a small Parshall flume. *Journal of Irrigation and Drainage Engneering*, ASCE, 135(5), 683-692.
- Yousofvand, F. and Monem, M. J. (2014). Introduce Lopac gate and extracte hydraulic flow rate eqution in free flow conditions. *14 th Iranian Hydraulic Conference*, 12-14 Nov 2014., University of TABRIZ. (In Farsi)